

Vrienden van het Cantonspark

Ter herinnering aan Mevrouw Mady Sterneberg - De Poorter

Op vrijdag 12 oktober van dit jaar namen wij, samen met veel dorpsgenoten, voor goed afscheid van Mady Sterneberg-De Poorter, in leven voorzitter van onze Stichting en een van de bestuursleden van het allereerste uur. Toen in 1994 voor het eerst een aantal Baarnaars bijeen kwam in de Wintertuin om hun vertrouwen kenbaar te maken over het slechte beheer van het Cantonspark, mondde de discussie aan het eind van de avond uit in een voorstel om te komen tot een soort Vriendenclub voor het Cantonspark, met een voorlopig bestuur dat als taak kreeg dit te organiseren. Mevrouw Sterneberg zette zich achter een tafeltje en nam aan het eind van de vergadering de namen en adressen op van de aanwezigen die daadwerkelijk iets aan de situatie wilden doen. Die lijst was het

startsein voor onze organisatie, die een jaar later de officiële stichtingsvorm zou kiezen en als zodanig de daaropvolgende jaren aan de weg zou gaan timmeren. Tot aan haar dood is mevrouw Sterneberg lid geweest van het dagelijks bestuur, aanvankelijk als vertegenwoordiger van de commissie vandalisme bestrijding, waar zij veel goed werk voor heeft gedaan. Later werd zij voorzitter van de stichting en was prominent aanwezig bij alle vergaderingen van het bestuur maar ook bij veel activiteiten waarmee de Vrienden van het Cantonspark naar buiten traden. Ondanks de beperkingen die haar gezondheid meebracht, was zij jaren lang ook in het park zelf aanwezig tijdens rondleidingen en andere gebeurtenissen. Een hoogtepunt was voor haar stellig de dag waarop zij als voorzitter van de Stichting tijdens een feestelijke middag in de Speeldoos, de eerste Gids voor het Cantonspark mocht uitreiken aan de burgemeester van Baarn en een grote schare

Baarnse bestuurders en politici. Ook bij de externe betrekkingen, in het platform met de Historische Kring Baerne en de Stichting Mooi Baarn zette zij zich in voor kwesties die verder reikten dan het Cantonspark en in het overleg met de bestuurders van Baarn vertegenwoordigde zij de Stichting met veel verve. Het is jammer dat zij het resultaat van haar bemoeienissen met de plaquette op de Colonnade niet meer zelf heeft kunnen zien. Het resultaat zou haar na al die jaren van pleiten en brieven schrijven ongetwijfeld veel genoegen hebben gedaan. Dit voorjaar mochten enkele bestuursleden aanwezig zijn bij de uitreiking door de burgemeester, van een koninklijke onderscheiding aan Mevrouw Sterneberg. Deze kwam haar toe voor haar grote verdiensten voor een aantal Baarnse organisaties op cultureel, kerkelijk en sociaal gebied. Het Cantonspark was er daar maar één van, maar voor haar gevoel zeker niet de minste. In juni heeft Mevrouw Sterneberg nog alles op alles gezet om aanwezig te kunnen zijn bij de feestelijke overhandiging van de tweede druk van onze gids. Zij was zichtbaar ontroerd, toen zij voorafgaand aan de officiële plechtigheid nog één keer werd rondgereden in het park, waar zij zoveel voor had gedaan. De dag van haar begrafenis, een prachtige, warme nazomerdag, bracht, naast haar familie, velen uit het Baarnse verenigingsleven bij elkaar in de Nicolaaskerk, en later op het zonovergoten kerkhof. Naast rouw en verdriet over haar heengaan had die dag ook een gouden randje. Iedereen beseft dat er een bijzonder leven was voltooid, maar dat het goed was dat het nu gebeurde, omdat haar daardoor verder lijden bespaard kon blijven. De Vrienden van het Cantonspark zullen proberen door te gaan met dezelfde spirit en doorzettingsvermogen die haar aanwezigheid onder ons steeds uitstraalde. Wij hopen dat deze gedachte ook enige troost mag geven aan haar echtgenoot Joop Sterneberg, die wij in de komende tijd veel sterkte toewensen.

Het Bestuur van de Stichting Vrienden van het Cantonspark

Ten Geleide

De Vrienden van het Cantonspark hebben een bewogen jaar met ups en downs achter de rug. Allereerst was daar de ziekte en het overlijden van onze voorzitter mevrouw M. Sterneberg-De Poorter. Inmiddels heeft het bestuur over haar opvolging nagedacht en Huub van der Aa als haar opvolger benoemt. Omdat hij tot nu toe in het bestuur zat als vertegenwoordiger van de commissie GROEN, betekent dat, dat we nu een vacature hebben. Daarin wordt voorlopig voorzien door enkele aanpassingen in deze commissie, die Mieke Ruizendaal in haar gelederen heeft opgenomen om een aantal organisatorische taken van van der Aa over te nemen.

Positief nieuws was natuurlijk het verschijnen van de nieuwe wandelgids, die ons de nodige publiciteit, een aantal nieuwe donateurs en extra belangstelling voor de rondleidingen bracht.

Het Cantonspark zelf ziet er meestal spik en span uit, vooral door de bemoeienissen van de beheerder Wim Kok, bijgestaan door Frans Hartgers en sinds begin dit jaar ook door Michelle van den Berg, een nieuwe medewerkster van de gemeentelijke groenploeg, die er o.a. voor gezorgd heeft dat onze bloembakken voor het tennishuisje, althans gedurende een aantal maanden, een kleurige aanblik vertoonden. Jan Maree zorgde ervoor dat het naambordjesbestand helemaal bij de tijd was, toen de nieuwe gids verscheen. Helaas lukt het nog steeds niet om het tennishuisje en omgeving te vrijwaren van regelmatige aanslagen door vandalen. Verschillende malen zijn er weer ruiten ingegooid, wordt het huisje en omgeving vervuild door allerlei troep, en is het als monumentaal te boek staande houtsnijwerk aan de voorkant van het tennishuisje weer eens ernstig beschadigd. De planten uit onze bloembakken hebben we tot tweemaal toe uit de struiken in de omgeving moeten opvissen, waar ze door vernielzuchtige lieden waren gedeponerd en regelmatig vinden we afgerukte en beschadigde naambordjes op de meest vreemde plekken in het park. Ook beschadigingen aan bomen en struiken, zoals ook dit jaar weer aan de zeldzame Schijnkamellia, zijn regelmatig terugkerende gebeurtenissen. Tijdens een onderhoud met Wethouder H. van de Kerk heeft het bestuur hier met hem over gesproken en hebben we ons afgevraagd hoe we hieraan paal en perk kunnen stel-

len. Maar het probleem is niet tot het Cantonspark beperkt en moeilijk oplosbaar.

Belangrijk blijkt in dit verband wel de aanwezigheid van bezoekers in het park, die, alleen maar door er te zijn, een stuk sociale controle uitoefenen. Maar wat te doen tegen drinkebroers die tijdens zomernachten over het hek klimmen en ongestoord hun gang kunnen gaan? Of tegen labiele figuren die er lol in schijnen te hebben om lege blikjes en flesjes die anderen netjes in de prullenbakken gedeponeerd hebben er weer uithalen om ze in de vijver te gooien? Wie het weet mag het zeggen en zal daarmee de goedwillende meerderheid een dienst bewijzen. Maar het blijkt ook elders in het dorp en in vele andere gemeenten een nog onoplosbaar probleem.

Gelukkig zijn er veel bezoekers die regelmatig genieten van het park als geheel of van allerlei mooie bomen, struiken en bloeiende planten. Ze zijn er het hele jaar door en ervaren dat het park in alle seizoenen de moeite van een bezoek waard is. Op 2 december van dit jaar waren er ondanks het sombere weer een flink aantal zondagse bezoekers in het park. Ze genoten van de dit jaar nog laat aanwezige herfstkleuren. De Taxodiums waren nog helemaal roodbruin verkleurd, kort voordat ze hun naalden zouden laten vallen, de Ginkgo's waren bezig om hun laatste botergele bladeren te laten vallen en overal in het park wemelde het van groepjes bonte mezen en een grote troep Koperwieken en andere lijsterachtigen op doortrek. Late herfst dus, in de week waarin Sinterklaas eigenlijk al rekende op winterse omstandigheden. En dan is het wonderlijk om te zien dat op deze dag de eerste twijgjes van de Toverhazelaar alweer in bloei staan! Alsof de winter tegenwoordig wordt overgeslagen en de herfst bijna geruisloos overgaat in de nieuwe lente. We hopen, als deze regels geschreven worden, natuurlijk nog op een stukje echte winter! Maar het Cantonspark heeft, als dat niet door mocht gaan, nu al weer enkele vroege boden van een nieuw seizoen in de startblokken staan.

Het Bestuur van de Vrienden van het Cantonspark.

Twee 'Amsterdammers' in het Cantonspark

August Janssen (1865 – 1918), de stichter van het tegenwoordige Cantonspark, was niet alleen botanisch geïnteresseerd, maar ook was hij een belangrijk verzamelaar van kunst. Op een van de talrijke veilingen die hij bezocht, kocht hij in 1915 een aantal monumentale tuinversieringen, die hij in zijn Baarnse overtuin liet plaatsen.

Gelukkig zijn deze historisch interessante versieringen, ook wel follies genoemd, inmiddels op de Rijksmonumentenlijst geplaatst.

Colonnade

Het opvallendst is het imitatie-Romeinse tempeltje, dat door de Baarnse bevolking meestal colonnade (zuilenrij) wordt genoemd. Dit gebouwtje heeft altijd de functie van open theekoepel gehad en werd daarom ongeveer anderhalve meter boven het maaiveld geplaatst.

In de bakstenen fundatie bevinden zich drie medaillons van zandsteen met inscriptie.

Het is aan beide zijden via een hellend paadje toegankelijk. Op de acht sokkels staan Romeins-ionische zuilen, die net als de balustrade uit Belgisch hardsteen zijn opgetrokken. Op de kroonlijst zijn boven de zuilen acht vaasvormige versieringen geplaatst. Helaas zijn dit slechte imitaties die een aantal jaren geleden bij een opknappbeurt werden aangebracht, waarbij de oorspronkelijke exemplaren verloren gingen.

We kunnen ons nu nauwelijks meer voorstellen, dat de familie Janssen bijna negentig jaar geleden onder het genot van een kopje thee vanaf dit prieel een schitterend uitzicht had over de Eem, de Eempolders en de Zuiderzee. De begroeiing was toen nog laag en, op het landhuis Schoonoord na, was er nog geen andere bebouwing aanwezig.

Waterval

Enkele meters rechts van de achterkant van de colonnade bevindt zich ruggelings een in steen nagebootste ongeveer twee meter hoge waterval. Uit een gestileerd vat stort het 'stenen' water naar beneden. De waterval heeft jaren dienst gedaan als fontein in de Wintertuin van het Cantonspark, de hoogste kas die Nederland ooit rijk was.

Medaillons

Op het linker medaillon van de colonnade staat **ANNO** en op het rechter **1750**. De tekst op het middelste en tevens grootste medaillon was tot voor kort door slijtage nauwelijks te lezen. Onlangs werd dit medaillon gelukkig gerestaureerd, waarbij een nieuwe hardsteen plaat werd gemaakt die over de oude steen werd bevestigd. De restauratrice, Mevrouw Nelemans, heeft de handgemaakte belettering geheel overeenkomstig de oude plaat gemaakt. De oorspronkelijke tekst is nu weer duidelijk te lezen en luidt:

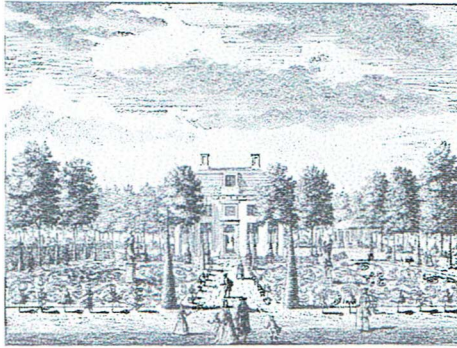
VERPLAATST VAN OUD-ROOSENBERG IN DE DIEMERMEER NAAR CANTONSPARK BAARN 1915

Watergraafsmeer

De Diemermeer aan de oostkant van Amsterdam werd in 1631 drooggemalen en kreeg later de naam Watergraafsmeer. Hier bevond zich het landgoed Oud-Roosenburg. Dit is de 'geboortegrond' van de colonnade en de waterval. Het Amsterdamse gemeentearchief bezit twee unieke foto's uit 1897, waarop colonnade en waterval in hun originele staat te zien zijn. We zien op deze foto's, die genomen werden in de tuin van Oud-Roosenburg, dat colonnade en waterval bij elkaar hoorden. De waterval ligt frontaal op de spiegel-as van de colonnade. Links en rechts hiervan staan sokkels met stenen vazen erop. Hiervoor zijn symmetrisch twee sfinxen geplaatst. Links en rechts van de colonnade staan twee beelden van de Italiaanse beeldhouwer Juliën Finelli. Het zijn de zeegodin Amfitrite met de dolfijn en Neptunus.

Verhuizing

De buitenplaats Rozenburg (later Oud-Roosenburg genoemd)

In 1914 kocht de gemeente Amsterdam Oud-Roosenburg voor de uitbreiding van de nieuwe Oosterbegraafplaats. Het huis werd gesloopt en het tuinmeubilair werd verkocht. Een van de kopers was August Janssen, die de colonnade en de waterval naar Baarn liet overbrengen. Op welke wijze dit gebeurde, vertelt de geschiedenis niet. Eenvoudig moet dat echter niet zijn geweest want alleen de zuilen hebben al een gewicht van meer dan duizend kilo per stuk. Het is mogelijk dat het transport per schip plaatsvond via de Rijnvaart, de Zuiderzee en de Eem. Lang heeft August Janssen echter niet van zijn tuinmonumenten kunnen genieten, want hij overleed reeds drie jaar na het plaatsen ervan.

Jaap Kruidenier.

De beuk, *Fagus sylvatica*, een grote boom onder de loep

Over weinig bomen in ons floragebied is zoveel geschreven als over de beuk. In de eindeloze reeks boeken over bomen en struiken is steeds weer een ruim hoofdstuk over deze populaire boom ingeruimd. Ik kreeg onlangs een boek uit 1985 onder ogen waarin een dikke 800 boeken en artikelen zijn opgesomd over alleen maar de ziekten en plagen van de beuk. En als er weer eens problemen zijn rond kapvergunningen, dan blijkt dat vooral de oudere beuken bij de meeste mensen hoog in de kast liggen. Denk maar aan de beukenlaan bij de ingang van Groeneveld en, meer recent, de perikelen rond de beuken langs de Hiversumse en Amsterdamsestraatweg in Baarn. Mensen hechten kennelijk aan deze grote bomen en kunnen er zich maar moeilijk

bij neerleggen als ze door ziekte of ouderdom het veld moeten ruimen. Ook in het Cantonspark zijn de oudste aanwezige bomen beuken. Ze bepalen het aspect van verschillende schilderachtige hoeken van het park door hun grootte en door hun bijzondere uitstraling in alle seizoenen. Beuken worden meestal niet ouder dan 150 jaar, maar onder optimale omstandigheden zijn leeftijden van 300 jaar geen uitzondering. De boom groeit langzaam, het snelst tussen het tiende en veertigste jaar, maar zet door tot omstreeks het honderdste jaar. Daarna verandert de boom nog wel van vorm en karakter, en kan vanaf zijn 100ste verjaardag allerlei ouderdomskwalen krijgen, zoals taksterfte, vatbaarheid voor parasieten, vervormingen van stam en takkensysteem als gevolg van weersinvloeden of selectie in de kroon van sterkere takken. Daarbij zijn grote individuele verschillen op te merken. De beuken in het Cantonspark maken hierop natuurlijk geen uitzondering. De beuk heeft enkele merkwaardigheden in zijn ontwikkeling. Een daarvan is dat bij veel beuken de hoofdstam uiteindelijk wordt verdrongen door een van de grote zijtakken, die zich opricht en de rol van primus inter pares overneemt. De oorspronkelijke hoofdstam wordt dan zijtak en krijgt na verloop van tijd zelfs een bijna horizontale stand. De hoofdstam heeft door deze voorgeschiedenis daarom laag in de kroon vaak een knik of is zigzaggend van vorm. De kroon als geheel heeft overigens een regelmatige bolvorm. In de kroon doen zich soms vergroeiingen van takken voor, in die zin, dat takken elkaar ontmoeten, op het raakpunt vergroeid raken en dan als één enkele tak doorgroeien. Dit verschijnsel komt bij de ene beuk vaak voor en ontbreekt weer bij de ander. Onze grootste beuk, voorbij de ingang op het eerste gazon aan uw rechterhand, vertoont dit bij uitstek. En de wintertijd is de beste tijd om zulke vergroeiingen te zien te krijgen, omdat dan het zicht op de takken niet meer door een dichte bladerenvacht beperkt wordt. Mooie voorbeelden van deze vergroeiingen zijn ook te zien in het rijtje beuken dat rechts van kasteel Groeneveld staat. In dit geval is de vergroeiing waarschijnlijk bevorderd door de tuinbaas, die in vroeger tijden nog wel eens zulke vergroeiingen "maakte" door takken aan te snijden en tegen elkaar te binden tot ze geheel vergroeid waren. In de hoge kroon van onze grootste beuk van het

Cantonspark heeft een dergelijke ingreep niet plaatsgevonden, maar is de vergroeiing ontstaan door het dicht tegen elkaar aangroei van takken die elkaar door schuren in de wind beschadigd hebben waarna de verwonde delen met elkaar vergroeiën.

Een ander typisch beukenkenmerk is het feit dat het wortelstelsel betrekkelijk oppervlakkig is. Dat brengt met zich mee dat beuken gemakkelijker dan bijvoorbeeld eiken, prooi kunnen worden van extreme stormen. Maar ook, dat beuken van nature alleen echt gedijen in bepaalde bodemtypen. Omdat het wortelstelsel veel zuurstof nodig heeft blijft het betrekkelijk oppervlakkig en mijdt de beuk als soort zware kleigronden of natte bodems, waar de zuurstof immers moeilijker doordringt.

Beukenhout is erg hard en geschikt voor allerlei doeleinden. Toch zijn voorwerpen van beukenhout niet echt duurzaam ook al omdat het wel hard, maar ook erg bros is. Toch zijn de toepassingen legio, zij het dat er in vroeger jaren veel meer mee gedaan werd. Omdat het hout zo goed te bewerken is werden er in de middeleeuwen bijvoorbeeld drukletters uit gesneden en werd beukenhout veelvuldig gebruikt voor houtsneden. Naar men zegt hebben letters van beukenhout de opkomst van de boekdrukkunst mogelijk gemaakt en de woorden "boek" en "beuk" zijn naar men algemeen aanneemt nauw verwante woorden. Bovengenoemde heer Houttuyn noemt nog tal van andere toepassingen, zoals de hoge kwaliteit van houtskool dat van beukenhout gemaakt wordt, maar ook tal van inmiddels in onbruik geraakte voorwerpen die van beukenhout gemaakt werden, omdat ze "ligt van Stof moeten zijn, gelijk Houwer-, Degen- en Messen-Scheeden, Kamhuizen, Pruikedoozen, Zeeven, alsook Duigen van grote Vaten, tot Wagen-Assen en Wielvellingen enz." Het is verleidelijk om op dit onderwerp nog even voort te borduren, maar we raken dan te ver van het huidige Cantonspark verwijderd. Daar staan verschillende vormen van de beuk, die door selectie in de loop van de tijd zijn ontstaan. De belangrijkste zijn gemakkelijk terug te vinden met behulp van onze gids. Van de "gewone, groenbladige beuk staan de vijf grootste exemplaren in het boekje vermeld (nrs 7, 23a, 50a, 62h en 63b). Van de cultivar 'Atropunicea', de Bruine beuk, hebben we drie grote exemplaren (47j, 50b en 67c). Deze kweekvormen

De oude beuk nabij de ingang van het Cantonspark, met zijn vrijwel bolronde kroon en bijzondere vertakkingswijze

zijn voor een groot deel "ontstaan" in de laatste decennia van de 19de eeuw en hebben op veel plaatsen de gewone beuken verdrongen uit parken en tuinen. De bladeren, bloemen en vruchten zijn bruinachtig met purper erdoor en ze zijn tegenwoordig verkrijgbaar in een grote variatie aan kleuren en vormen. Een cultivar die bij volledige uitgroei een zuilvorm heeft is 'Dawyck'. Het is een vorm die ontstaan is in Schotland, in het landgoed Dawyck. Deze had aanvankelijk bladvorm en kleur, als bij de gewone beuk, maar door kruising zijn er vormen met afwijkende bladkleur ontstaan, zoals onze *Fagus sylvatica* 'Dalwyck Gold', waarvan enkele jonge exemplaren zijn geplant nabij de Kinderboerderij (132b).

Een andere, opvallende beuk in het Cantonspark is de Treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula', nr. 70) tussen colonnade en vijver. Zijn naam spreekt voor zich en in de eerste druk van onze gids stond nog een mooie foto van deze boom. Voorts hebben we nog twee nieuwkomers, die beiden binnen de soort *Fagus sylvatica* vallen. Op de eerste plaats noem ik de cultivar 'Rotundifolia', nr. 47d, die staat op het achterste gazon van het park, op de plaats waar tot voor enkele jaren onze oudste beuk stond. Het is een vorm met kleine rondachtige, kortgesteelde bladeren, ontstaan in de zeventiger jaren van de 19de eeuw, in good old England, met

zijn grote tuinen en landgoederen. De boom doet het goed op deze plek en schijnt voorlopig geen last te hebben van de overvloed aan honingzwammen die ter plaatse nog steeds woekeren op het wortelstelsel van de oude reus. Tot slot de laatste aanwinst: de cultivar 'Aspleniifolia', de Varenbeuk. Hij moet met een nummer wachten op een volgende druk van onze gids, maar heeft wel al een naambordje. Het jonge boompje staat in het gazon tegenover het tennishuisje. Het is een vorm die al in het begin van de 19de eeuw ergens in Frankrijk voor het eerst gekweekt is. Zijn bladeren zijn diep ingesneden en doen daarom oppervlakkig gezien meer aan die van sommige eiken denken dan aan die van een beuk. Maar in alle andere kenmerken is het een echte beuk, inclusief de beukenootjes, al zullen we daar in het Cantonspark nog lang op moeten wachten.

In bovenstaande regels heb ik mij beperkt tot de Gewone beuk, en zijn vele vormen. Van andere soorten behorende tot het geslacht *Fagus* heeft het Cantonspark ook fraaie vertegenwoordigers. Maar die komen een volgende keer wel weer eens aan bod.

Huib van der Aa

Redactie:

H.A. van der Aa
G.C.F. de Bruijn

Informatie:

Vrienden van het Cantonspark
Mevrouw M. Boot-Prellwitz
Professor Drionlaan 11
3741 XD Baarn
Tel. 035-5411912

Hoe wordt u donateur?

Voor een bijdragen van f 35,- per jaar (meer mag ook?) bent u donateur van de Stichting Vrienden van het Cantonspark. U steunt ons daarmee om het Cantonspark als waardevolle botanische tuin voor Baarn te bewaren.

Stort uw bijdrage op:

Bankrekening CVB Baarn
98.35.74.944 t.n.v.:

Vrienden van het Cantonspark